

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τμήμα Φυσικής

Εξετάσεις στη Θεωρία της Ειδικής Σχετικότητας

5 Ιουλίου 2012

Αν θέλετε μπορείτε να επεξεργαστείτε όλα τα προβλήματα σε σύστημα μονάδων όπου η ταχύτητα του φωτός είναι $c = 1$. Όλα τα δεδομένα των προβλημάτων δίδονται σε αυτό το σύστημα μονάδων.

Θέμα Α: Απαντήστε στα παρακάτω ερωτήματα και δικαιολογήστε την απάντησή σας.

1. Μπορεί η τετραταχύτητα ενός σωματιδίου να έχει σε κάποιο σύστημα συντεταγμένες $u^\mu = (1, 1, 1, 1)^\top$; ($A^\top$ είναι ο ανάστροφος του πίνακα A .)
2. Μπορεί η τετραεπιτάχυνση ενός σωματιδίου του οποίου η τετραταχύτητα είναι $u^\mu = (6, 0, 3, 4)^\top$ να είναι $a^\mu = (0, 1000, 0, 0)^\top$;
3. Πόση είναι η μάζα ενός σωματιδίου με τετραορμή $p^\mu = (5, 0, -3, 4)^\top$;
4. Μπορεί η τετραορμή ενός σωματιδίου σε ένα σύστημα να είναι $p^\mu = (13, 0, 3, 4)^\top$ και σε ένα άλλο $p'^\mu = (13, 5, 0, 0)^\top$;
5. Μπορεί το άθροισμα δύο χωροειδών τετρανυσμάτων να είναι χρονοειδές; (Αν ναι δώστε παράδειγμα, αν όχι εξηγήστε γιατί.)

Θέμα Β: Σωματίδιο μάζας m , αρχικά ακίνητο στο σύστημα Σ , διασπάται αυθόρμητα εκπέμποντας ένα φωτόνιο ενέργειας $E = 3m/8$.

1. Πώς θα κινείται στο σύστημα Σ το νέο σωματίδιο που θα δημιουργηθεί σε σχέση με το εκπεμπόμενο φωτόνιο;
2. Ποια είναι η μάζα m' του νέου σωματιδίου (μετά την αυθόρμητη διάσπαση);
3. Στο σύστημα ηρεμίας του νέου σωματιδίου πραγματοποιείται πάλι μια αυθόρμητη διάσπαση σαν την πρώτη, όπου και πάλι εκπέμπεται ένα φωτόνιο ενέργειας $E' = 3m'/8$ (m' είναι η μάζα του σωματιδίου που προέκυψε από την πρώτη αυθόρμητη διάσπαση). Μπορεί το νέο σωματίδιο που θα προκύψει να είναι ακίνητο στο σύστημα Σ που ήταν ακίνητο το αρχικό σωματίδιο;
4. Ποια θα είναι η ενέργεια του δεύτερου αυτού εκπεμπόμενου φωτονίου στο σύστημα Σ (στο σύστημα που το αρχικό σωματίδιο ήταν ακίνητο);

Θέμα Γ: Ένα φορτισμένο σωματίδιο με μάζα m και φορτίο q κινείται εντός του ομογενούς μαγνητικού πεδίου $\mathbf{B} = B\hat{z}$ με αρχική ταχύτητα $\mathbf{v}(0) = v_0\hat{x}$. Αρχικά το σωματίδιο βρίσκεται στο σημείο $(0, 0, 0)$.

1. Υπολογίστε τη μορφή της τετραδύναμης που ασκείται στο σωματίδιο $F^\mu = dp^\mu/d\tau$ εξαιτίας του μαγνητικού πεδίου.
2. Πώς θα κινείται το σωματίδιο κατά μήκος του άξονα z ;
3. Δείξτε ότι η τροχιά του σωματιδίου είναι κυκλική στο επίπεδο $x - y$ και βρείτε το κέντρο του κύκλου αυτού.

4. Αν παρακολουθήσετε την τροχιά αυτή από ένα σύστημα που κινείται σε σχέση με το αρχικό με ταχύτητα $\mathbf{V} = V\hat{y}$ τι μορφή θα έχει η τροχιά; Περιγράψτε την.
5. Στο νέο αυτό σύστημα υπολογίστε το ηλεκτρικό και το μαγνητικό πεδίο. Συνδυάστε τα αποτελέσματα των 2 τελευταίων ερωτημάτων για να εξηγήσετε πώς θα κινείται ένα σωματίδιο σε ένα συνδυασμένο ηλεκτρικό και μαγνητικό πεδίο (ορθογώνια μεταξύ τους) αν αρχικά το σωματίδιο κινείται κάθετα και στα δύο πεδία.

Θέμα Δ: Ένα φωτόνιο εκπέμπεται από το σημείο A το οποίο στο αδρανειακό σύστημα Σ έχει καρτεσιανές συντεταγμένες $(R \cos \theta, R \sin \theta, 0)$ (δηλαδή βρίσκεται σε απόσταση R από την αρχή των αξόνων O και η OA σχηματίζει γωνία θ με τον άξονα x). Το φωτόνιο κινείται προς την αρχή των αξόνων O του Σ και έχει συχνότητα ν στο Σ .

1. Ένας παρατηρητής κινείται ως προς το Σ με τον τυποποιημένο τρόπο (κατά μήκος του άξονα x) με ταχύτητα u και μόλις φτάνει στο O συλλαμβάνει το φωτόνιο που τυχαίνει εκείνη τη στιγμή να καταφθάνει και αυτό στο O . Να βρεθεί η συχνότητα του φωτονίου όπως την αντιλαμβάνεται ο κινούμενος παρατηρητής. Πώς αλλάζει αυτή με τη γωνία θ ;
2. Να βρεθεί η γωνία που φαίνεται στον κινούμενο παρατηρητή να σχηματίζει η διεύθυνση κίνησης του φωτονίου. Πόση πρέπει να είναι η γωνία θ για να φαίνεται ότι το φωτόνιο κινείται στον άξονα y' του παρατηρητή;
3. Η Γη δέχεται από όλες τις κατευθύνσεις φωτόνια ίδιας συχνότητας ν_0 , τη λεγόμενη μικροκυματική ακτινοβολία υποβάθρου, η οποία όμως εξαιτίας της κίνησης της Γης στο Διάστημα δεν φαίνεται ακριβώς μονοχρωματική (διαφέρει ανάλογα με την κατεύθυνσή της). Δεδομένου ότι η ταχύτητα της Γης λόγω της κίνησής της γύρω από τον Ήλιο είναι $u = 10^{-4}$ (σε μονάδες όπου $c = 1$), ποιο αναμένετε να είναι το σχετικό εύρος των παρατηρούμενων συχνοτήτων $\Delta\nu/\nu_0$, όπου ν_0 η κοινή συχνότητα όλων των φωτονίων και $\Delta\nu = \nu_{\max} - \nu_{\min}$ το εύρος των παρατηρούμενων συχνοτήτων στη Γη;
4. Δεδομένου ότι η μικροκυματική ακτινοβολία είναι ισοτροπική στο Σύμπαν (ίδια [ροή ακτινοβολίας=πλήθος φωτονίων ανά στερεά γωνία και δευτερόλεπτο] σε κάθε κατεύθυνση) ελέγξτε σε ποια κατεύθυνση η ροή της ακτινοβολίας φαίνεται να είναι πιο μεγάλη: στην κατεύθυνση την κίνησης της Γης, ή κάθετα σε αυτή; [Υπ: Η απειροστή στερεά γωνία είναι $d\Omega = 2\pi \sin \theta d\theta$. Επίσης για μικρές γωνίες ισχύει ότι $\tan \theta \simeq \sin \theta \simeq \theta$.]

Δίδονται οι τύποι μετασχηματισμού των ηλεκτρομαγνητικών πεδίων.

$$\begin{aligned} \mathbf{E}'_{\parallel} &= \mathbf{E}_{\parallel}, & \mathbf{E}'_{\perp} &= \gamma(\mathbf{E}_{\perp} + \mathbf{u} \times \mathbf{B}) \\ \mathbf{B}'_{\parallel} &= \mathbf{B}_{\parallel}, & \mathbf{B}'_{\perp} &= \gamma(\mathbf{B}_{\perp} - \mathbf{u} \times \mathbf{E}) \end{aligned}$$

Να γραφούν και τα 4 θέματα. Καλή σας επιτυχία.